

УДК:
308(470+571):070(497.11)“2010/2012”

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXV) XII, vol=35
Бр. 1 / 2013.
стр. 297-323.

Синиша Атлагић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Ана Милојевић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

РУСИЈА У ОГЛЕДАЛУ ШТАМПЕ У СРБИЈИ: Анализа садржаја три дневна листа у периоду од маја 2010. до маја 2012. године*

Сажетак

У раду, заснованом на резултатима квантитативне анализе садржаја, аутори настоје да покажу како је на општем плану Русија представљена посредством дневне штампе у Србији у периоду 2010-2012. указујући и на улогу овог значајног средства политичког комуницирања у формирању и(ли) променама имиџа Русије у српској јавности.

Кључне речи: српско-руски односи, медији, дневна штампа, имиџ, Русија, Србија,

Србе за Русију везује мноштво историјских, културних и религијских асоцијација, а догађаји на политичкој сцени Руске Федерације (РФ) редовно изазивају велико интересовање у српском друштву. Историјско искуство и идеолошки стереотипи, ипак, често могу да постану узрок извитопереног разумевања и нереалних очекивања српске политичке елите и ширих друштвених слојева у сагледавању актуелног политичког тренутка и улоге Русије у њему, односно у сагледавању односа Русије и Србије. Прагматичан однос руске владајуће политичке елите на челу са Владимиром

* Овај текст је резултат рада на пројекту Политички идентитет Србије у регионалном и глобалном контексту, евиденциони број: 179076, који се реализује у оквиру Факултета политичких наука Универзитета у Београду, финансиран од стране Министарства науке Републике Србије.

Путином према Србији у оквирима је њених тенденција да се искористе могућности за интеграцију економије Русије и Европе. У таквом контексту би требало посматрати улогу руског капитала на српском тржишту, као и понуђену привилеговану улогу Србије у односу са Евроазијским савезом прокламованим од стране актуелног председника Руске Федерације. Карактер будућег односа Русије и Србије зависиће, пре свега, од одговора Србије на економске и политичке понуде Русије, али и Европске Уније чијем чланству стреме готово све политичке опције у Србији.

Један сегмент понуде Русије Србији као евентуалне алтернативе ЕУ могао би се поистоветити са позитивним имицом ове земље у српској јавности. Креирање имица значи да се из бројних карактеристика одређеног објекта селекционишу и наглашавају као битне оне које могу да наиђу на допадање и прихватање, а затим се у свести људи врши спонтан трансфер позитивне или негативне евалуације тих.¹⁾ Иако аналитички одвојиви, елементи имица здружено делују у свести људи. Међутим, имиц се не формира само у складу са позитивним намерама креатора, већ и на основу великог броја порука које људи добијају са других страна, на основу непосредно спознате стварности. Нарочито, имиц се формира на основу представљања објекта кроз политичке и неполитичке изворе информисања – посредством негативног публицитета у медијима и деловања контрапропаганде. Имајући ово у виду, аутори истраживања које је пред вама настоје да покажу како је на општем плану Русија представљена кроз садржаје дневне штампе у Србији, а самим тим и да укажу на улогу овог значајног средства политичког комуницирања у формирању и(ли) променама имица Русије у Србији.

Првобитно замишљено као јединствено истраживање писања српске штампе о Русији које би обухватило период рада владе у периоду од 2008. до 2012. са израженим курсом ка ЕУ, истраживање је ограничено на двогодишњи период од 2010. године којим је обухваћена и кампања за опште изборе у Србији у мају 2012. године. Услед немогућности да се прикупе средства и неопходна архивска грађа, упркос великој помоћи *Руског центра* из Новог Сада, аутори су одустали од анализе садржаја телевизије као несумњиво примарног медијско-пропагандног средства у савременим условима.

1) Campbell, A., Converse, Ph. E., Miller, W. E. and Stokes, D. E., *The American Voter*, Chicago, The University of Chicago Press, .1976, стр. 59.

Третман Русије у српској штампи је, ипак, битан елемент у потенцијално ширем истраживању деловања јавне дипломатије Русије у Србији, деловања схваћеног као „јавно лице традиционалне дипломатије која функционише у сарадњи и паралелно са традиционалном дипломатијом“, а од које се разликује по томе што укључује однос не само међу владама, већ преваходно са цивилним сектором и појединцима (Леонард, 2002:1).²⁾

Према резултатима јавномнењских истраживања с краја 2011. године, у време када је почела реализација овог истраживања, 82% испитаника Русију види као углавном пријатељску земљу (иза Грчке и Кине са 85%, односно 82.60%). Улазак Србије у ЕУ у том тренутку подржавало је 47.40% испитаника, пријатељском организацијом ју је сматрало свега 27.70% испитаника, а непријатељском чак 42.10%.³⁾ Ипак, резултати избора у Србији од 6. маја 2012. показују да оне партије које се директно залажу за успостављање најтешњих политичких и економских веза са Русијом појединачно добијају мање од 1/10 гласова бирача који су изашли на изборе (Демократска странка Србије) или не прелазе цензус (Српска радикална странка), док оне које добијају највећу подршку бирачког тела, првенствено заговарају европске интеграције Србије. Да ли је овде реч о уверењу бирача о (не)способности партије или лидера да реализује одређену политику, о (не)довољној информисаности о питањима која се покрећу у кампањи, о њиховом (не)довољном разумевању или просто о томе да у доношењу изборне одлуке бирача доминира тзв. гласање новчаником и да до изражаја долази „рационална“, материјална компонента става, може бити предмет ширег истраживања. Нешто од овог, ипак, може да се наслути анализом медијских садржаја, и то не само у току изборних кампања чији су ефекти на формирање изборне одлуке бирача врло ограничени, већ нарочито у међуизборним периодима будући да кампање представљају само исходне тачке континуираних пропагандних активности. Наиме, анализа присутних садржаја у медијима једне државе посвећених другој не представља само пуко констатовање њеног „присуства“, пребројавање текстова посвећених њој, него дубљу анализу интерпретативног, тематског и вредносног контекста у које ова бива „сместена“. У том смислу она може предста-

2) Leonard, M., *Public diplomacy*, The Foreign Policy Centre, London, 2002, стр. 1.

3) Доступно на: <http://www.nspm.rs/istrazivanje-javnog-mnjenja/srbija-jesen-2011.html> (посећено: 24.05.2012.)

вљати смерницу деловања с циљем утицаја на јавност и медије земље у питању.

ШТА, КАКО И КОЛИКО СЕ ПИШЕ О РУСИЈИ?

Циљ овог истраживања је да се испита у којој мери је Русија „присутна“ у штампи у Србији, то јест шта, како и колико је написано о унутрашњим друштвеним, економским, политичким и културним збивањима у Руској Федерацији, о иступању руских званичника на међународној политичкој сцени као и о односима Србије и Русије, односно какво је значење и значај написаног. Дакле, истраживање је засновано на квантитативној анализи садржаја штампаних гласила. Јединица анализе је „текст“ дефинисан као новинарски текст који чини једну графичку и садржинску целину (без обзира на дужину, жанр, начин обраде или тему) са свим припадајућим деловима (наслов, илустрације). (Миливојевић, 2003: 26) Овако дефинисана јединица анализе се јасно препознаје на страници новине.

Анализа текстова о Русији у штампи обухватила је временски период од две године, у интервалу април 2010 - мај 2012. Узорак је стратификован по следећем принципу: у свим дневним новинама анализирани су исти датуми, тако што је из сваке недеље анализиран други дан у седмици, почев од понедељка и тако сукцесивно до краја периода. То заправо значи да је у сваком месецу наведеног периода анализирано по четири броја једног листа, али из различитих дана у недељи. Настојало се да се постигне једнака заступљеност свих специфичности одређеног листа и динамика штампе као медија. Прегледан је целокупан садржај у новинама, осим огласа и спорта. У узорку је укупно садржано 279 издања из 93 дана током две године. Због природе теме анализирани су само медији са информативно-политичком оријентацијом. С обзиром да је тржиште штампе у Србији презасићено великим бројем различитих издања⁴⁾, узорак је сведен на три дневна, национална листа - *Политика*, *Вечерње новости* и *Блиц* и то према утицају, тиражу и типу власништва. *Политика* је уврштена у узорак као потенцијално најугледнији лист у Србији и истовремено штампано гласило са

4) Према подацима истраживања *Медијске слободе Србије у европском огледалу* (2012) у Србији излази 20 дневних новина, 94 недељне, 43 двонедељне и 224 месечне <http://www.anem.rs/sr/aktivnostiAnema/AktivnostiAnema/story/13441/Publikacija+%22Medijske+slobode+Srbije+u+evropskom+ogledalu%22+.html> (поцењено: 04.07.2012.).

најдужом традицијом. За анализу *Политику* квалификује историја, а не тираж, који је готово двоструко мањи у односу на *Вечерње новости* - друге по дужини излагања (основане 1953. године). Према последњем одиту тиража АБЦ Србија (Audit Bureaux of Circulations) за 2012. годину *Блиц* су најтиражније дневне новине.⁵⁾ Иако је *Ало* други по тиражу он није уврштен у узорак, јер је у власништву исте издавачке куће и таблоидолик (Ringier Axel Springer). Према типу власништва *Политика* је и даље у већинском власништву државе, док су *Вечерње новости* у дуалном, али већинском приватном, домаћем власништву са 70 одсто. *Блиц* је у узорку истраживања једино инокосно, приватно предузеће, али је део велике међународне медијске корпорације.

Аналитички инструментаријум, сачињен за потребе овог истраживања, фокусиран је на следеће категорије:

- 1) квантитет извештавања о Русији
- 2) заступљеност теме (простор који заузимају текстови на страни, пласман текстова на насловним странама, коришћење визуелних елемената за додатно илустровање теме)
- 3) професионалне карактеристике извештавања (какав је насловни блок, пласман текстова кроз различите рубрике, обрада теме кроз жанрове, шта је иницирало текст, број консултованих извора)
- 4) новинарски приступ теми (позитиван, негативан, неутралан)
- 5) вредносне квалификације у тексту о односу Србије и Русије (позитиван, негативан, неутралан)
- 6) тематска анализа (разноликост тема које доминантно обележавају извештавање српске штампе о Русији, фреквентност извора који тумаче теме)

УЧЕСТАЛОСТ ИЗВЕШТАВАЊА О РУСИЈИ

О Русији је укупно, у три дневна листа, током две године анализе објављено 450 текстова, евидентираних за 93 дана. У просеку је објављено 4,8 текстова дневно. Интензитет извештавања је ујед-

5) Према АБЦ Србија три најтиражнија дневна листа су: *Блиц* са тиражом од 121480, *Ало* са тиражом од 113840, *Вечерње новости* са тиражом од 109740, *Политика* 55970. Подаци су доступни на: http://www.irex.org/system/files/u105/EE_MSI_2012_Serbia.pdf (посећено: 06.06.2012.)

начен за 2010. и 2012. годину, док је током 2011. месечна фреквентност мања у просеку за 4 текста. Реални бројеви у збиру показују да је током 2011. објављено највише текстова. Разлог томе је што је мониторинг обухватио целокупну 2011. годину, то јест 12 месеци, осам месеци 2010. и четири месеца 2012. године.

Графикон 1.
Број текстова у анализираним дневним новинама

Посматрано по дневним новинама, *Вечерње новости* објавиле су највећи број текстова (190), односно просечно два текста дневно, *Политика* је објавила 140 текстова, односно просечно 1,5 дневно, док је *Блиц* имао најмањи број објава (120) у просеку 1,3 дневно. Занимљив је податак да је у *Блицу* највећи број текстова објављен током 2010. године, односно 42% од укупног броја текстова за 93 дана, јер је највећи број текстова очекиван за годину у којој је анализирано 12 месеци. Када је реч о *Политици*, за четири месеца 2012. објављено је готово исто текстова (26%) колико у двоструко дужем временском интервалу у 2010. У *Вечерњим новостима* је такође највећи интензитет извештавања у 2010. години, односно 41,6% укупног броја објављених текстова.

Табела 1.
Број објављених текстова у дневним листовима по годинама (N=450)

Године/Дневне новине	Блиц	Политика	Вечерње новости	Укупно
2010 (8 месеци)	51	34	79	164
2011 (12 месеци)	48	69	82	199
2012 (4 месеца)	21	37	29	87
Укупно	120	140	190	450

Највећи интензитет извешавања је забележен 25. марта 2011. године, када је премијер Руске федерације Владимир Путин био у званичној посети Србији. Тог дана је објављено 3,3% укупног бро-

ја анализираних текстова. У *Политици* је објављено пет текстова, у *Блицу* четири, док су *Вечерње новости* објавиле шест текстова. Поред очекиваног фокуса на добру годину за пословање НИС-а, сва три дневна листа су извештавала о присуству Владимира Путина фудбалској утакмици, као и о инвестицији Русије у стадион Црвене Звезде. Али, Владимир Путин је побудио и велику пажњу новинара неформалним сусретом са бајкерима Србије. Посету високог државног функционера Владимира Путина штампа је испратила насловима попут: “Путин звезда на Маракани”, “Горан из Ниша и Путин - браћа по моторима”, “НИС је први корак у сарадњи између влада Србије и Русије”, “Руси улажу 450 милиона евра у стадион Звезде”.

Графикон 2.

Интензитет извештавања у анализираном периоду (Н=450)

У 2010. години највећи интензитет извештавања забележен је 3. децембра, са 2,4% укупног броја анализираних текстова. У *Политици* је објављено четири, у *Блицу* два, а у *Вечерњим новостима* пет текстова. Једна од тема односила се на тадашњу хуманитарну помоћ која је из Русије упућена грађанима Краљева погођеног земљотресом. Под насловом „Руски конвој“ говори се о првој помоћи која је допремљена из иностранства, према речима Њ.Е. амбасадора Конузина „братском словенском народу“. Друга доминантна тема односи се на информације објављене на Викиликсу, о дипломатским односима Русије и САД-а, као и о спекулацијама о пореклу прихода Владимира Путина, под насловима: „Дипломате САД: Русија је мафијашка држава“, „Путинов иметак вреди 40 милијарди долара“, „Путин: Викиликс није катастрофа“.

Графикон 3.
Десет датума са највећим бројем објављених текстова

У 2012. години највећи интензитет извештавања забележен је подједнако за два дана: 27. марта и 8. фебруара, са 2,7% укупног броја анализираних тестова. У 27. мартовском издању *Политика* је објавила седам текстова, *Блиц* један, а *Вечерње новости* четири. Две вести су се односиле на награђеног проналазача из Србије на међународном сајму иновација у Москви. Три текста су о разговорима Председника РФ Дмитрија Медведева и Председника САД Барака Обаме поводом сиријске кризе, затим о увек актуелном нуклеарном наоружању и другим безбедносним темама. Такође, једна од актуелних тема односила се на улагања руског капитала у српску привреду, иницирана од стране представника опозиционих партија у Србији, у предизборној „трци“. Неки од наслова су: „НИС продат, а ми се још прерачунавамо“, „Русе нико није спречавао да инвестирају у Србију“.

ЗАСТУПЉЕНОСТ РУСИЈЕ КАО ТЕМЕ У СРПСКОЈ ШТАМПИ

(величина текста, пласман текста на насловној страни, визуелни елементи)

Квантитет извештавања не указује прецизно на заступљеност Русије у српској штампи, јер број текстова може бити велик, али то нужно не значи да су садржајем и величином заузели адекватну позицију и простор на страницама дневних листова. Такође, визуелни елементи представљају додатну интерпретацију и дају значај обрађеним темама, што је још један од релевантних показатеља новинарског третмана.

Индикативан је податак да број малих текстова заузима 55% од укупног броја објава. Свега 19% заузели су половину, односно једну или више од једне стране (велики текстови). Средњих текстова

има 26%, што подразумева да се налазе на трећини или четвртини странице.

Графикон 4.
Величина текста (N=450)

Величина текста се одређује у односу на величину странице, тако да се мора узети у обзир да је *Политикин* формат знатно већи од остала два листа, који су по величини ближи таблоидним издањима. Највећи број средњих текстова има *Политика* (38%) и једино у овом листу збир средњих и великих текстова (54%) премашује број објављених краћих форми (46%). Највећи број великих текстова (42) објавиле су *Вечерње новости*, што је двоструко више него у *Политици* и *Блицу*. Такође, *Вечерње новости* су и лидери по броју малих текстова (102). *Блиц* је у поређењу са друга два листа имао најмањи број текстова средњег обима (18), а чак три пута мање у односу на *Политику*.

Када је реч о најавама на насловној страни, свега 5% текстова је добило најважнију позицију на медијској агенди. У *Вечерњим новостима* је било 10 најава, у *Политици* осам, док је у *Блицу* било двоструко мање него у *Вечерњим новостима* (5 најава). Неки од наслова су: „После Путаина стижу пројекти“, „Између Москве и Вашингтона“, „У Русију извозили шљиве са камењем“, „До Фијата стигли преко Русије“.

Највећи број текстова као пратећи визуелни елемент садржи фотографију (58%), док 36% заузимају текстови који нису додатно интерпретирани ни са једним од дизајнерских или графичких решења. Антрфиле представља додатак тексту који растеређује носећи облик новинарског израза, али и даје потпуније информације, односно *background* (пратећу позадину догађаја). Врло често овај уоквирени део текста, поред самог наслова, представља најупечатљивији текстуални део, који уједно интригира читаоца да само њега прочита. Текстова са антрфилеом има 22%. Најмање текстова има графичке приказе (2%) и карикатуре (1,5%).

Графикон 5.
Визуелни елементи који су део текста (N=450)

Вечерње новости у 70% текстова користе визуелна изражајна средства. У 127 текстова употребљена је фотографија, а од тога 67 текстова садржи и антрфиле, док је графички приказ занемарен у овим дневним новинама (само 4 текста). У *Блицу* 43% текстова користи фотографију, док је антрфилеа свега 14%. *Политика* у 63% текстова има фотографију, док се карикатуре једино налазе у нај-старијем дневно-информативном листу.

ПРОФЕСИОНАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ИЗВЕШТАВАЊА О РУСИЈИ

Поред величине и броја пласираних текстова, важан сегмент овог истраживања односи се на професионалне стандарде новинарског извештавања. У креирању различитих новинарских форми важну улогу има насловни блок, који у савременом журнализму углавном није потпун и одступа од традиционално утемељене структуре (наднаслов, наслов и поднаслов).

У анализираном периоду изнад готово половине текстова (47%) стоји нецеловит насловни блок. Под непотпуним насловним блоком сматра се:

- 1) онај ком недостаје идентификација области којој текст припада и по правилу тај податак треба да се налази у наднаслову;
- 2) онај који не садржи поднаслов, у ком се уобичајно налази цитат неког од носећих извора у тексту.

Без наслова је 3% текстова, и у питању су вести које су углавном преузете од новинских агенција и налазе се на маргинама

страница. Чак једна трећина укупног броја текстова садржи само централни наслов.

Редакцијска школа у *Вечерњим новостима* гаји стил потпуних насловних блокова, који представљају адекватан мамац за читаоце (66 текстова), *Блиц* има три пута мање, а *Политика* свега два текста са потпуним насловним блоком. *Вечерње новости* имају исти број текстова са два елемента насловног блока, колико *Политика* и *Блиц* заједно. Два најстарија дневна листа у Србији, као дугогодишња конкуренција изградили су супротне стилове писања, па тако у *Политици* доминирају текстови само централним насловом (84).

Графикон 6.
Структура наслова (N=450)

Тип жанра упућује да сваки објављени садржај изискује одређену уредничку или новинарску интервенцију, а самим тим информације попримају адекватан облик новинарског израза. Презентовани налази истраживања о присутности одређених жанрова, као и о њиховим својствима, додатно ће допринети потпунијем увиду о третману Русије у три национална дневна листа.

Највећи број обављених текстова, готово половина (46%) је у форми вести. Овај податак потврда је савременог тренда у журнализму, у ком се новинари опредељују за најмању фактографску форму, а уједно указује и на пасиван новинарски приступ. Вести су углавном преузете од страних медија и не захтевају додатни ангажман новинара за продубљивање теме.

Нешто више од четвртине од укупног броја текстова (27%) текстова у форми је извештаја у којима су догађаји детаљније презентовани. Прегледом су регистровани *опште-информативни* и *тематски извештаји*, као две најчешће подкатеорије ове новинарске форме. Редакција *Вечерњих новости* произвела је 50% укупно објављених радова.

Извештаја са коментарима има мање од десетине (8,7%) у односу на укупан број текстова. Ова форма представља хибридни

жанр који у себи сублимира фактографију и аналитичке елементе израза. Најчешће се разликују они извештаји који садрже субјективан став новинара о одређеној теми, као и они извештаји у којима се појављује експлицитан став неког од извора о одређеној друштвеној, политичкој или културној појави или догађају.

Интервју, као још једна форма фактографског новинарског жанра, присутан је у мање од 3% од укупног броја анализираних текстова. Сви интервјуи припадају подврсти *тематских интервјуа*. У *Политици* је објављено три, у *Блицу* само један, а преосталих осам интервјуа је регистровано у *Вечерњим новостима*. У 75% интервјуа разговор је вођен са представницима из Русије, међу којима је амбасадор Русије у Београду Александар Конузин, руски писац Алексеј Слаповски, музичар Сергеј Летов, тадашњи председник Русије Дмитриј Медведев и др. У интервјуима са саговорницима из Србије углавном се појављују високи државни функционери. Примера ради у интервјуу са министром унутрашњих послова Ивицом Дачићем постоји један засебан део разговора који се односи на српско-руску војну сарадњу; у интервјуу са начелником сектора за ванредне ситуације Предрагом Марићем било је речи о руској помоћи у ванредним ситуацијама.

Графикон 7.
Заступљеност жанрова у анализираним текстовима (N=450)

Критике, коментари и колумне су присутне са свега 3,5%. Највише коментара је поводом руско-америчких односа, међународне безбедности и поводом подршке Русије Србији у Савету безбедности УН. Занимљиво је да *Блиц* нема ни једну објаву овог жанра на тему Русије, док редакција *Политике* предњачи са 13 текстова. У анализираном узорку нашао се и фељтон са мање од 2% од анализираних текстова, и то не као целовит серијал одређене теме, већ само појединачни бројеви који су објављени у датумима предвиђеним за анализу. Сви фељтони су објављени у *Вечерњим Новостима*.

ма чија редакција се овом врстом историјског прегледа о Русији бавила редовно у све три године. Теме су се односиле на Други светски рат, на однос Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ) са Савезом Совјетских Социјалистичких Република (СССР), као и на буржоаску револуцију и Јосифа Стаљина.

Присуство сложене аналитичко-интерпретативне форме забележено је у мање од десетине од укупног броја анализираних текстова (7,3%). Чланак као најзахтевнији облик новинарског изражавања подразумева додатна тумачења актуелних збивања, а самим тим и консултовање већег броја различитих извора. Као и извештај са коментарима тако и чланак, анализиран у овом истраживању, представља хибридну форму, која не подразумева самосталан ангажман новинара и истраживачки подухват. Он је комбинација прикупљене грађе из иностране штампе од стране новинара дописника из Русије, која је критички интонирана, али у којој се неретко консултује само један или два извора. Овакав тренд примећен је у готово половини објављених чланака, у којима изостаје потпуна интерпретација догађаја по дефиницији чланка, односно формулисање проблема и утврђивање узрока који су до њега довели, консултовање релевантних саговорника и на крају давање могућих решења.

Табела 2.
Фреквентност жанрова по медијима

Жанр/Новине	Блиц	Политика	Вечерње новости	Укупно
Вест	72	58	76	206
Извештај	28	26	66	120
Извештај са коментарима	9	20	10	39
Интервју	1	3	8	12
Коментар/критика/колумна		13	3	16
Чланак	9	16	8	33
Фелтон			8	8
Репортажа	1	4	11	16
Укупно	120	140	190	450

Под репортажом се подразумева сваки аутентичан приказ личности, појаве или догађаја и припада белетристичком облику новинарског израза. Анализа показује да је репортажа, као и коментар

присутан са свега 3,5%. Једна четвртина репортажа су фичери о личности и све су присутне у *Политици*, док су остале објављене у *Вечерњим Новостима*.

С обзиром на то да је присутан тренд редукције сложених новинарских форми, за последицу има пасиван новинарски приступ у погледу консултовања великог броја извора. У **83%** текстова наведен је само један или ниједан извор информација. Имајући у виду да је тема Русија, донекле можемо оправдати велики број текстова без извора (више од трећине текстова) због географске удаљености, малог броја дописника, језичке баријере и лошег економског положаја медија у Србији, али и претежно прозападне оријентације. Новинари овај проблем премошћују преузимањем агенцијских вести и изјава датих неком другом иностраном медију, које су најчешће само парафразирани, па самим тим у анализи нису евидентирани као засебни извори. Укупно је 14% текстова у којима се појављује два или три извора, што указује на потребу новинара за неутралним извештавањем. Најмањи је број текстова у којима је консултовано четири и више извора – испод 3%, углавном аналитичке форме, у којима је поред строге дефиниције новинарства о представљању две стране, обавезно консултован и макар један балансирајући, независан извор. Највећи број таквих текстова нашао се на страницама *Политике* (10 од 13).

Графикон 8.
Број консултованих извора у тексту (N=450)

Пасиван новинарски приступ се додатно огледа и у «иницијалној каписли» за креирање текста, која подстиче новинара да уобличи и развије причу. На основу изјава и званичних саопштења настало је 70% текстова, или су једноставно преузети од агенција и страних медија, без самосталног ангажмана новинара. Само шестина текстова потпада је под категорију „иницирано од стране редакције“, што подразумева уреднички подстицај да се анализи-

рају теме ненаметнуте дневном агендом. Највећи број таквих текстова објављен је у *Вечерњим новостима* (36), затим у *Политици* (27), док је у *Блицу* само десет. Занимљив је податак да је свега 1,3% текстова настало поводом одржавања конференције за штампу (КЗШ). Ово је позитиван аспект професионалног приступа, с обзиром на то да су конференције тзв. псеудо-догађаји, које углавном служе у самопромотивне сврхе организатора. Са друге стране, сасвим је извесно да природа теме диктира мали број КЗШ. У малом броју случајева културни центри су организовали пресс конференције или су политичке партије, у предизборној кампањи, представљале резултате јавно-мњењских истраживања о Русији. Скоро 13% текстова иницирано је догађајима који су у директној вези са предметом овог истраживања. Неки од тих догађаја су: потписивање протокола о сарадњи НИС-а и Српске православне цркве; посета Премијера Владимира Путина Београду; пуштање у рад система „Шабачка“ за производњу нафте и гаса на лежишту у Кикинди; концерт Бориса Березовског, руског пијанисте, у београдској Арени; откривање спомен плоче руским уметницима у Народном позоришту у Београду; обележавање Националог дана Русије у амбасади Русије у Београду итд.

Графикон 9.
Догађај који је иницирао новинарску причу (N=450)

Још једна од битних карактеристика професионалног приступа теми, али и важан уређивачки аспект јесте одређивање новинара у којој ће рубрици објавити текст о Русији. Сасвим је очекиван податак да је готово половина објављених текстова „смештена“ на страници *Свет* (48%). Овим се фокус интересовања домаће публике усмерава на спољно-политичке односе Русије и осталих земаља света, а много мање пажње се посвећује односу Србије и

Русије у рубрици *Земља* (8 %). На страницама ове рубрике објављени су текстови који се односе на посету премијера Владимира Путина; затим текстови који садрже званична саопштења и исту-пања високих званичника Руске Федерације о проблему албанског сепаратизма; о помоћи руске владе за разминурање терена у Србији; о потписивању уговора о сарадњи Привредне коморе Србије и привредника из Санкт Петербурга; о ставу Русије поводом хапшења Ратка Младића итд.

Графикон 10.
Рубрика у којој је текст пласиран (N=450)

Прегледом је утврђен једнак број текстова у рубрици *Економија* (8%) међу којима су следеће теме: о (не)повољностима продаје НИС-а; о ужичкој фирми која је добила посао у Русији вредан 260 милиона евра; о најави потписивања протокола, а затим и споразума о руском кредиту Србији; о руском кредиту од 800 милиона долара намењен Железници Србије; о проширеној листи робе која се без царине извози у Русију итд.

Још једна од веома заступљених рубрика јесте *Култура* са 7,7% текстова у којима су готово једнако третиране све културне манифестације руских уметника представљене у Србији, али и гостовања преставника српске културне елите у Русији. У рубрици *Остало* која обухвата 6,7% објављених текстова сједињене су: рубрика *Забава (Блиц)*, рубрике *Спектакл*, *Интервју*, *Ауто*, *Фелтон (Вечерње новости)* као и *Хроника*, *Време* и *Вести*. Текстови приказани у Графикону 6 као *Актуелно*, подразумевају све оне рубрике које теми Русије дају посебан значај: Тема дана у *Блицу*, Тема недеље у *Политици* и *Актуелно* у *Вечерњим новостима*. Овако јасно истицање актуелности регистровано је у свега 2,2% текстова.

Када погледамо распон рубрика у *Вечерњим новостима* тема Русије је третирана из најразличитијих углова. У сва три дневна листа највећи број текстова налази се у рубрици Свет: у *Вечерњим новостима* 43%, као и у *Политици*, док је *Блицу* такав пласман регистрован у 52,5% случајева.

ВРЕДНОСНИ СМЕР ТЕКСТА

У оцени вредносних усмерења текстова о Русији уопште разликовали смо:

1) позитиван, негативан или неутралан тон текста који произилази из новинарског приступа обради теме;

2) вредносна усмерења која руски извори у тексту исказују према Србији и обратно

Доминантан је неутралан новинарски приступ, присутан у 97% текстова. Овакав податак могао би да укаже на промене у новинарској култури и опредељење за новинарски израз којим покушава да се објективно представе догађаје и појаве, без вредносно-интерпретативних елемената карактеристичних за претранзицијски период у развоју српске штампе.

У 2,5% текстова новинарски приступ је благо позитиван. Највећи део оваквих текстова је објављен у *Политици* у форми коментара и чланака, па је вредносна обрада саставни сегмент ових жанрова. Један од таквих текстова односи се на позитивно представљање завршене студије изводљивости Јужног тока, који ће смањити трошкове „Србијагаса“ за 300 милиона евра годишње. Илустративна су и два коментара у листу *Политика*: у једном се говори о српско-руским односима поводом најављеног доласка премијера Владимира Путина, док се други односи на Путинову улогу у формирању Евроазијског савеза (ЕАУ).

Свега 0,5% текстова је негативно интонирано од стране новинара. У једном тексту, од укупно три објављена, под насловом „Ко су пријатељи Србије“ аутор сугерише да Русија често „закаже кад је најпотребнија“ Србији.

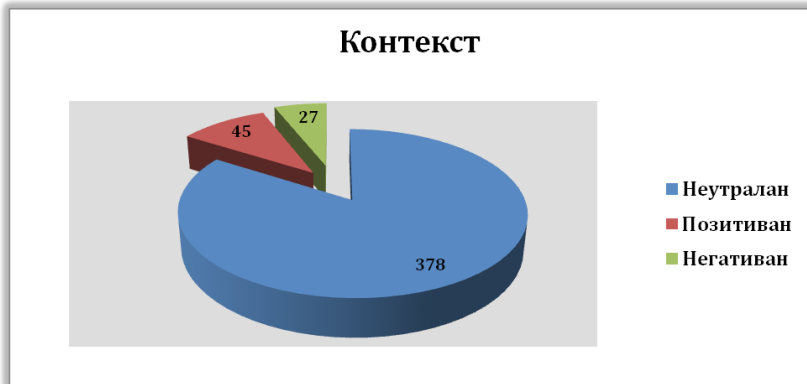
Графикон 11.
Квалитативна оцена новинарског приступа (Н=450)

Неутралан контекст је доминантан, као и у случају новинарског приступа и опажен је у 84% текстова. Позитиван став субјекта према објекту је препознат у 10% текстова, што заправо значи да извори из Србије афирмативно препознају руске доприносе за унутрашње друштвене, политичке и културне прилике. Ово илуструју текстови о: 1) потписивању уговора о стратешком партнерству између Русије и Србије, 2) поклањању звона руског амбасадора поводом 800-те годишњице манастира Милешева, 3) овацијама амбасадору Конузину на скупу Српске напредне странке, „због његовог личног ангажовања, као и због улоге Русије у пресудним моментима за опстанак српске државе“. Са друге стране, постоје и они текстови у којима је исказана руска подршка Србији: саветник руске амбасадуре у Београду је исказао интересовање за економску сарадњу са Србијом у тексту објављеном у дневном листу *Блиц*, под насловом „Руси желе да сарађују“; руски писац Александар Солжењицин, као и патријарх Кирил, успротивио се проглашењу независности Косова у тексту објављеном у *Вечерњим новостима* под насловом „Србе кажњавају због Милошевића“; министар у Влади РФ Сергеј Шојгу је потврдио доследан став Русије о непризнавању једнострано проглашене независности Косова и Метохије, у тексту објављеном под насловом „Русија доследна“.

Графикон 12.

Однос субјекта према објекту у контексту српско-руских односа (N=450)

Негативан контекст иако је занемарљиво мали – 6% текстова, ипак је, у поређењу са вредносном оријентацијом у новинарском приступу, нешто израженији. То се посебно огледа у текстовима дописника који су преносили коментаре западно-европске, а посебно британске штампе. Неки од таквих примера су: критика наводних изборних махинација које Владимира Путина одржавају на власти; вести о опозиционим протестима због наводних нерегуларности избора итд. Негативан контекст је сасвим разумљиво приписан и наглom поскупљењу цене гаса који производи компанија у руском власништву. Такође, негативан публицитет добили су и домаћи произвођачи воћа, који су „изиграли руске партнере“ извозећи шљиве са камењем.

ТЕМАТСКА АНАЛИЗА: ФРЕКВЕНТНОСТ ИЗВОРА КОЈИ ТУМАЧЕ ТЕМЕ

Прегледом руских извора, на које се новинске редакције позивају приликом извештавања о Русији, јасно се уочава доминантно присуство високих државних функционера и то у готово 40% случајева. Најучесталија имена су: Дмитриј Медведев, Владимир Путин, Сергеј Лавров, Виталиј Чуркин, Сергеј Шојгу, Аркадиј Дворкович. Сасвим очекивано Медведев и Путин су заступљени потпуно идентично (у по 35% текстова).

Графикон 13.
Функција руског извора наведеног у тексту (N=178)

Представника руских институција има заступљених 14,6%. Министар саобраћаја Игор Левитин наведен је као извор у тексту о саобраћајној несрећи; руски званичник Аркадиј Дворкович цитиран је у тексту о тежњи Медведева да добије други мандат; мишљење Александра Бељајева је саопштено у тексту о високим температурама, због којих је принос пшенице у Русији смањен за четвртину; секретар Центра за руске студије Алексеј Тимофејев, који се бави историјом руско-српских односа (југословенско-со-вјетских) коментарише блокаду Лењинграда, поводом 70-те годишњице.

Приближно 12% извора су експерти, аналитичари, академици и представници културне елите. Неки од њих су: Георгиј Бородин, руски академик Игор Панарин, руска књижевница Олга Славникова, архитекта Сергеј Скуратов, писац Алексеј Слаповски.

Изненађујуће је мали број текстова у којима се новинари пози-вају на дипломатске службенике РФ у Србији - свега 6,7%. Углавном је цитиран Александар Конузин и само једном саветник при амбасади Русије у Београду. Наравно, ово не значи да у неким текстовима нису поменути, већ једноставно нису регистровани као доминантни носиоци текста.

Представници предузећа присутни су у 10%. У ову категорију сврстани су: председник управног одбора НИС-а Вадим Јаковљев, генерални директор НИС-а Кирил Кравченко, Сергеј Балшов, Борис Зилберминц и други. Представници цркве су заступљени са 4,5%.

Из прегледа српских извора на које се новинске редакције позивају приликом извештавања о Русији, може се закључити да је и

у овом случају доминантно присуство високих државних функционера и то са 31%. Најчешће навођена имена су министар спољних послова Вук Јеремић (25%), као и премијер Мирко Цветковић (10%). Представници предузећа заступљени су као извори у 1/5 текстова. Извесно је да су најчешћа имена представника великих предузећа која су у руском власништву.

Постоје категорије које су готово уравнотежене без обзира да ли се ради о српским или руским изворима: медији и новинари, експерти и аналитичари као и представници културне елите, затим представници политичких партија. Податак о двоструко већој заступљености представника руских институција, није резултат директног контакта новинара са руским изворима, већ је последица великог броја текстова преузетих од страних медија. То је још једна потврда пасивног новинарског приступа. Новинари се не ангажују да продубе причу мишљењем неког од домаћих стручњака.

Графикон 14.
Функција српског извора наведеног у тексту (N=128)

ТЕМАТСКИ ОКВИР

С обзиром да је предмет истраживања конципиран тако да обухвати све текстове који се баве Русијом у најширем смислу, анализа тематског оквира представља један од најважнијих сегмената који треба да покаже о чему конкретно пише српска штампа у вези са Русијом. Резултати показују да су унутрашња збивања у Русији примарни фокус три национална дневна листа. Међу 30% текстова који разматрају унутрашњу сцену Русије, а у покушају да се установи градација према бројности, издвајају се следеће теме:

- Политичке (последњи избори у Русији, смена дугогодишњег градоначелника Москве Лушкова, односи бивших совјетских република)
- Русија као супер-сила (научна, војна, индустријска и технолошка достигнућа)
- Економске (положај грађана Русије, аутоиндустрија, стање у привреди)
- Сензационалистичке (о животу и иметку светски познатих руских милијардера)
- Катастрофе (ванредне ситуације, несреће, природне непогоде)
- Друштвене (однос према геј популацији, сузбијање проституције и алкохолизма)

Следећа најзаступљенија тема, категорисана као *Русија и свет*, односи се на иступање Русије на међународној сцени. У укупном узорку, ова тема обрађена је у четвртини текстова, а истичу се следеће уже теме:

- Међународна политика (билатерални односи између Сједињених Америчких Држава и Руске Федерације, однос Русије са Кином и Индијом, иступање руских званичника на међународној политичкој сцени)
- Међународна безбедност (активност Русије у оквиру Савета безбедности Уједињених Нација, однос НАТО-а и Русије, посебно поводом ракетног штита у Европи, криза у Сирији, шпијунске афере)
- Међународна економска сарадња (Гаспром и укидање гаса неким бившим совјетским републикама, изградња Јужног тока, односи са Међународним Монетарним Фондом, сарадња са шведским, немачким и француским произвођачима аутомобила)
- Односи црквених великодостојника православне и католичке вероисповести

У оквиру теме српско-руска економска сарадња евидентирано је 13% текстова. Најчешће је било речи о пословању Нафтне индустрије Србије (нешто мање од 1/5 текстова у оквиру ове теме), о успеху малих привредних предузећа на руском тржишту итд. Затим, једнако су третирана тема кредитног задуживања Србије из руских фондова, као и инвестиције у српску железницу (8 % текстова у оквиру ове теме).

Под темом о српско-руској сарадњи објединили смо све текстове који се баве сарадњом ван економског и политичког поља. Овој теми посвећена је 1/10 укупног броја текстова. Доминантно су представљени следећи облици сарадње:

- Културно - научна (11 текстова)
- Војно - полицијска (10 текстова)
- Духовна - односи српске и руске православне цркве (5 текстова)
- Хуманитарна - помоћ Русије Србији у различитим ситуацијама (5 текстова)

Тема српско-руски односи заступљена је приближно у 1/10 текстова. Под њом се подразумева политичка сарадња две земље, а издвајају текстови о политичкој подршци Русије по питању Косова (9 текстова), посета Владимира Путина Србији (13 текстова), стратешко партнерство (3 текста), као и питање азила српског бизнисмена Богољуба Карића (3 текста).

Темама из области културе српски национални листови су се бавили у мање од 1/10 текстова. Највише се писало о гостовању руских уметника, балетским представама, руским књижевним делима, концертима, филхармонији, мада постоји и далеко мањи број текстова који се односи на наступање наших уметника у Русији (примери: роман Љиљане Хабјановић Ђуровић награђен је другом наградом у категорији најбољи роман страног аутора, објављен у Русији; гостовање културно уметничког друштва „Коло“ у Москви).

Графикон 15.
Тематски оквир анализираних грађе (N=450)

Редакције сва три дневна листа посветила су готово једнаку пажњу већини анализираних тема. Приметна је ангажованост редакције *Вечерњих новости* у извештавању о унутрашњим збивањима у Русији. Половину укупног броја текстова објавиле су *Вечерње новости*, што је резултат активног дописника из Москве, док су по четвртину објава у овој категорији имали *Блиц* и *Политика*. Такође, *Вечерње новости* заузимају примат у извештавању са културних манифестација (63% од разматраних текстова), што је пет пута више у поређењу са *Политиком*.

* * *

Просечан текст о Русији је мали по обиму, без најаве на насловној страни и праћен је фотографијом. Жанровски припада најједноставнијој фактографској форми – вести, са нецеловитим насловним блоком. Доминирају текстови настали на основу званичних саопштења и изјава, у којима је консултован само један извор информација. Овакав вид извештавања последица је пасивног новинарског приступа и тенденције да се текстови, па чак и анализе, преузимају од иностраних медија. У складу са тим, највећи број текстова лоциран је у рубрици *Свет*, а у којој су најприсутнији високи државни функционери Русије, као цитирани или парафразирани извори. Текстови немају мобилизаторску функцију, већ су неутралног вредносног усмерења. Недостатак критичког осврта не мора бити последица само уређивачке политике него и уздржаности самих новинара да дају лични печат у тумачењу догађаја и појава на релацији Србија - Русија. Један од корективних фактора селективног уређивачког приступа може се објаснити власничком структуром медијских кућа, у којима новинари пишу о билатералним односима. *Политика* као медиј у претежно државном власништву имао је највећи број аналитичко-истраживачких текстова (чланака и извештаја са коментаром). Једино овај дневни лист је објављивао текстуалне жанрове са експлицитним новинарским ставом – коментаре и колумне, али и готово архаичан облик коментара кроз цртеж - карикатуру. Са друге стране, комерцијални листови држали су се фактографије, са неразвијеном имплицитном интенцијом. Недостатак аналитичности *Вечерње новости*, као најангажованија редакција у извештавању о Русији, надокнађују разнородним приступом кроз пријемчиве људске приче (репортаже,

занимљивости) праћене фотографијама и антрофилеима. Блиц као медиј у власништву немачке компаније најмање је наклоњен теми Русије и у квантитативном и у квалитативном смислу.

Општи закључак овог истраживања јесте да се српска штампа најмање бави односом двеју земаља, а да је примарни фокус на унутрашњим збивањима у Русији. Иако истраживања јавног мњења континуирано показују позитивне асоцијације грађана Србије према Русији, чини се да она нису изграђена на основу слике Русије презентоване у штампаним медијима. Са своје стране, домаћи политичари нису својим еристичким способностима успели да искористе Русију као адут у борби за гласове током последњих парламентарних, локалних и председничких избора. Представници политичких партија углавном нису акцентовали Русију као стабилног економског и политичког партнера. Иако су опозиционе партије (ДСС, СНС) најављивале велике руске инвестиције у случају њихове победе, новинари се нису потрудили да истраже наводе политичара нити да конкретније објасне велике бројке са практичним пројектима. Фабриковане, униформне информације остале су неинтерпретиране. Када се нађе у фокусу представника српских политичких партија или државних институција, о Русији се углавном говори као о привредном партнеру, док у спољно-политичким односима претеже оријентација ка Европској Унији. Њен пандан Евроазијска унија готово се и не помиње у српској штампи. С обзиром на резултате истраживања који указују на генерално позитивно мњење становника Србије о Руској Федерацији, наведеним у уводном делу рада, узроке скромног пласмана Русије на српској медијској агенди не треба тражити искључиво у условљености стратешком спољнополитичком оријентацијом српске владе ка ЕУ, него, чини се, и слабом јавнодипломатском активношћу Русије на терену.

Sinisa Atlagic, Ana Milojevic

RUSSIA IN THE MIRROR OF SERBIAN PRESS

Summary

This article is based on the results of the quantitative content analysis about the general coverage of Russia in the Serbian press during 2010 – 2012 period. The main aim of the research is to present formation and/or changing of the image of Russia observed through the lens of the mainstream newspapers, which are considered as an important

means of political communication with significant role in shaping the attitudes of the Serbian public.

Key words: Serbian-Russian relations, media, daily press, image, Russia, Serbia

ЛИТЕРАТУРА

- Berelson, B., *Content Analysis in Communication Research*, Free Press, Glancoe, Illinois, 1952.
- Campbell, A., Converse, Ph. E., Miller, W. E. and Stokes, D. E., *The American Voter*, The University of Chicago Press, Chicago, 1976.
- Hallin, D.C. and Mancini, P., *Comparing Media Systems: Three Model of Media and Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- Leonard, M., *Public diplomacy*, The Foreign Policy Centre, London, 2002.
- Кнежевић, М., *Србија и Русија*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Milivojević, S., *Media Monitoring Manual*, Media Diversity Institute, London - Samizdat B92, Belgrade, 2003.
- http://www.irex.org/system/files/u105/EE_MSI_2012_Serbia.pdf
- <http://www.anem.rs/sr/aktivnostiAnema/AktivnostiAnema/story/13441/Publikacija+%22Medijske+slobode+Srbije+u+evropskom+ogledalu%22+.html>
- <http://www.nspm.rs/istrazivanje-javnog-mnjenja/srbija-jesen-2011.html>

Resume

This article is based on research about the treatment of Russia in the Serbian press, aimed at finding out to what extent Russia has been „present in Serbian press, i. e. what, in what manner, how much and how often it has been written about internal social, economic, political and cultural affairs in Russian Federation, the activities of Russian officials on international political stage as well as the bilateral relations between Serbia and Russia. The research was based on the quantitative content analysis of the Serbian press on a two-year sample (May 2010 – May 2012). Taking into account that the Serbian press market is saturated with a number of different editions, the sample was defined according to influence, circulation and the type of ownership and thus limited to three national daily newspapers – “Politika”, “Vecernje novosti” and “Blic”. The general conclusion of the research is that the Serbian press is least focused on the relation between the two countries and predominantly concentrated on the Rus-

sian internal affairs. Even though public opinion research continuously points out to the positive attitudes of Serbian citizens towards Russia, the content analysis shows they cannot be rooted in the Russian image presented in the Serbian press.

Овај рад је примљен 19. јануара 2013. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 25. марта 2013. године.